

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 14. februarja 1985
Leto XXXVII. - Štev. 2
Petnajstdnevnik - Quindicinale
Abbon. postale - Gruppo II/70
300 lir

NEVARNE ČERI IN PASTI

Predsednik italijanske vlade Craxi je torej naročil ministru za deželna vprašanja Vizziniju (Psdi), naj sestavi osnutek vladnega zakona o zaščiti naše manjšine v roku desetih dni, da se bo vlada o njem odločala.

To naj bi bil rezultat Craxijevih beograjskih obvez. Vsiljuje se nam logično vprašanje: kaj se s tem spreminja?

Prva ugotovitev je preprosta: Craxi je požrl besedo, dano še pred nekaj meseci enotni slovenski delegaciji, ko je zagotovil, da vlada ne bo izdelala svojega osnutka, pač pa bo skušala pospešiti zakonodajno pot obstoječih osnutkov v pristojni senatni komisiji.

Vedeti moramo namreč, kaj se zgodi v trenutku, ko vlada predstavi svoj zakonski predlog. Vsi ostali predlogi so avtomatično izničeni, vladni osnutek postane osnova za diskusijo, strankarski predlogi pa kvečjemu amandmaji. Vse se torej prične znova!

Craxi je beograjskim sogovornikom priznal (to pa ni nič novega), da med vladnimi strankami ni soglasja o tem, kako zaščititi Slovence. Vprašujemo se, ali mu bo uspelo doseči soglasje v samo desetih dneh. Najbrž ne, razen, če ne bodo popustili tisti, ki so v vladni koaliciji edini imeli Slovencem naklonjen zakonski predlog, to pa so socialisti. V tem primeru bi se Vizzinijev zakon res lahko pojavil v kratkem.

Toda Craxi obljublja neka »posvetovanja«. S kom? Naše načelo stališče je bilo, da so merodajna samo posvetovanja s slovensko manjšino in njenim enotnim zastopstvom, to je enotno delegacijo. Morebitnim dogovorom na ločenih tih (kot bi lahko bili neki samostojni razgovori slovenskih politikov ene same stranke pri krščanski demokraciji v Rimu) Slovenci ne dajemo nobene veljave.

Sicer pa je sam Craxi oktobra lani obljubil enotni delegaciji, da se bo z njo še enkrat srečal takrat, ko bo imel »kaj povedati«. Prepričani smo, da je sedaj napočil ta čas.

Se druga ugotovitev. Vizzinijev zakonski osnutek ni nekaj novega. Rok desetih dni priča o tem, da so ga že pripravljali in ga kot nekakšen »ballon d'essai« pošiljali pod roko tudi v manjšinske kroge. Tudi nam je nek osnutek prišel v roko in ga lahko ocenimo. Če je to tisti »Vizzinijev osnutek«, tedaj moramo jasno in glasno povedati, da je za nas nesprejemljiv, saj ponuja Slovencem veliko manj od tega, kar je bilo svoj čas že dogovorjenega v okviru posebne vladne ko-

Stojan Spetič

misije (t.i.m. Rizzovo poročilo). Tisti »neuradni osnutek« namreč odločno ločuje med Slovenci v Trstu in Gorici in »Slovani« v videmski pokrajini. Slovencem na Tržaškem in Goriškem priznava v glavnem to, kar že imamo. Dvojezične napise samo na Krasu, v mestu pa nič! Podobno je na Goriškem, kjer sega dvojezični napisi samo do Štandreža in Pevme, ne pa v mesto.

Kar zadeva Benečijo pa Vizzinijev osnutek sploh ne priznava tega, kar je sama Cassandra posebna vladna komisija ugotovila: slovensko šolstvo. V zameno ponuja »bastardno« rešitev: italijanske šole, kjer bi neobvezno uvajali pouk slovenščine ali domačega narečja. Starši bi morali otroke prijavljati k temu neobveznemu pouku. Uvedli bi ga, samo če bi se jih prijavi dovolj. Toda s tem bi še ne bilo vsega konec. Starši bi morali z nekakšnim glasovanjem povedati, ali želijo pouk knjižne slovenščine ali pa

domačega narečja. Večina bi, seveda, prevladala.

To pa je tudi vse. Posebna vladna komisija (1979-81) je svoj čas že sklenila, da bo država odprla v Benečiji nekaj slovenskih šol in vrtcev in sicer tako, da bo zakon o ustanavljanju slovenskih šol iz leta 1961 raztegnjen tudi na videmsko pokrajino. Te šole naj bi bile v začetku »središčne«, se pravi, da bi jih bilo neka-ko troje in bi otroke vanje vozili. Organizirali naj bi jih v roku dveh let. Srednje šole bi ustanavljali, ko bi se zaključil prvi ciklus osnovnih šol (po 5 letih). In tako naprej. Socialdemokratski ministri (Romita ali Vizzini) tega očitno niso upoštevali, medtem ko republikanska stranka trmasto vztraja pri ultranacionalističnih stališčih.

Craxi obljublja v Beogradu, da bomo dobili zakon pred novembrom. Kakorkoli že, upati je, da ne bomo pričali novemu izigravanju. Komunisti nismo v vladi, zato bomo v parlamentarnih organih delali, da bi diskusija o naši zaščiti potekala tako, da bo imela tudi naša manjšina svojo besedo. Sicer utegnemo stopiti na

(Nadaljevanje na 8. strani)

DAROVİ IN PRISPEVKI

Bralcem in naročnikom se moramo opravičiti zaradi nerednega objavljanja darov in prispevkov. Tudi temu so krive neurejene razmere v našem uredništvu, za katere se trudimo, da bi jih čimprej odpravili, a niso povsem odvisne od našega hotenja. Prav zato računamo na razumevanje in podporo.

Namesto cvetja na grobove Mirka Kneza, Bruna Škrka in Alojza Verša daruje Milan Kante 15 tisoč lir za komunistični tisk.

Namesto cvetja na grob Bruna Škrka daruje Marčelo Doljak 15 tisoč lir.

Ob 40-letnici smrti brata Mirkota in Viktorja daruje sestra Gizela 20 tisoč lir.

V počastitev spomina na Ceno Malalan so darovali Stana Ban 10 tisoč, Tončka Vidau 10 tisoč in Marija Vidali 5 tisoč lir.

Ob 21-ti obletnici smrti Sandra Purgerja iz Mačkovelj daruje družina 30 tisoč lir.

Ob 9-ti obletnici smrti Elota Pertota se ga vedno spominjajo žena Vida in otroci ter darujejo 50 tisoč lir.

Ob obletnici smrti našega nepozablje-

nega moža in očeta darujejo žena Vera, hči Ervina in sin Jordan z družino 15 tisoč lir.

Silvi in bratu izreka Zorka Primožič iskreno sožalje in daruje 20 tisoč lir za sklad »Dela«.

V spomin na pokojne starše je Mirko Legiša iz Nabrežine (kamnolomi) prispeval 10 tisoč lir za sklad »Dela«.

Ob poravnavi naročnine so prispevali v sklad »Dela«: Boris Iskra 14.000, Silvo Križmačič 7.000, Milan Purič (V. Repen) 4.000, Mauro Kralj 2.000, Mario Prašelj (Dolina) 14.000, Zorka Primosi 10.000, Peter Kermec (Krmenka) 4.000, Josip Sancin 10.000, Klavdij Ota iz Prebenega 10.000, Jospina Briščik iz Repniča 10.000, Ljudmila Racman iz Boršta 10.000, Brišček-Brissi Alojz (Kontovelsko rebro) 4.000, Grgič Vida iz Padrič 4.000, Alojz Žagar 4.000, Smotlak Stanko iz Mačkovelj 4.000, Duilio Tul 4.000, Ema Tul 4.000 in Lucia Tul 4.000 lir.

Ob drugi obletnici smrti žene Marije daruje Just Klun od Krmenske 20.000 lir.

Naša beseda, težka kakor skala

Ljubica je »ciganka«, ki je Craxiju in Andreottiju brala iz roke v skadarlijski restavraciji »Kod tri šešira« in je socialističnemu predsedniku prerokovala vsaj še štiri leta vladanja. Toda Ljubica ni prava ciganka, pač pa igralka beograjskega narodnega gledališča, zato je tudi nismo vprašali, ali je Craxiju iz roke prebrala, če misli držati obljubo, da bo do novembra izglasovan zakon za globalno zaščito slovenske manjšine v Italiji.

Tako so namreč pravili v Beogradu, na koncu obiska italijanskih državnikov in intenzivnih pogovorov z vsemi najvišjimi jugoslovanskimi voditelji. Mi pa res ne vemo, zaradi prirojenega skepticizma in labilnosti italijanskega političnega vodstva, ali naj povedanim obvezam slepo verjamemo, ali pa zgolj jemljemo na znanje s ščepcem soli zdrave pameti.

Gotovo je, da je bila slovenska manjšina tokrat v ospredju beograjskih pogovorov. Tako kot redkokdaj prej. Na to so opozorili italijanski voditelji še pred odhodom v Beograd. Craxi je, na primer, nekoliko bolj obširno o tem spregovoril že v razgovoru za jugoslovanske novinarje, na sam predvečer obiska. Medtem ko je nekatera druga vprašanja odklonil, je Craxi na postavljeno vprašanje o slovenski manjšini tokrat odgovoril. Očitno je, da se je po oktobrskem srečanju z enotno slovensko delegacijo začel vendarle zanimati za vprašanje v njegovi politični razsežnosti. Še o božiču je med televizijsko tiskovno konferenco odgovoril Bogu Samsi, da »potrjuje obveza o zaščiti manjšine« in da »bo vlada v tem smislu ukrepala«.

Poldrugi mesec dni pozneje je Craxi priznal časnikarjem, da je »Italija za učinkovito zaščito manjšin«, vendar tudi, da ni v vladi soglasja, saj je »še potrebna organska analiza«. Dogovoriti se pač morajo o »proceduri« in »usmeritvah«. Takorekoč, o vsem. Procedura najbrž pomeni vprašanje, ali naj vlada poseže v razpravo s svojim zakonom, kakor na ves glas zahteva tržaški demokristijan Coloni, ki je sedaj postal nepoklicani glasnik tržaško-goriških nacionalistov. Craxi je enotni slovenski delegaciji že obljubil, da vlada ne bo predložila svojega zakona, saj zadostujeta osnutka PSI in KD. Sedaj pa se nekateri spet ogrevajo za vladni zakon, ki bi izničil vse ostale osnutke in osredotočil okoli njega vso razpravo. Nekaj vladnih osnutkov (skoraj vsi iz socialno demokratske kuhinje) neuradno že kroži med političnimi silami in vse družijo ista značilnost: da so za našo manjšino nesprejemljivi, ker vztrajajo pri ločevanju Slovencev v vsaj tri kategorije.

O takem ločevanju je govoril v Rimu tudi vladni glasnik Ghirelli, ki je pogreval tezo o »slovanskih staroselcih« v Benečiji, ki da so povsem italijani sedaj, le doma kdaj pa kdaj uporabljajo staro govorico.

V Beogradu so jugoslovanski predstavniki opozorili predvsem na dejstvo,

da so italijansko-jugoslovanski odnosi dobri, takorekoč odlični. Prav zato je nerazumljivo, čemu Italija ne reši manjšinskega vprašanja, ki meče na te odnose določeno senco. Jugoslavija se pač mora zanimati za usodo delov svojih narodov, ki živijo na tujem, saj je to zapisano v njeni ustavi, v logiki notranjega ravnanja z narodnostmi in zaradi podpisanih mednarodnih sporazumov, kot je osimski izpred desetih let. Zato si jugoslovanska vlada in družbenopolitične organizacije pričakujejo, da bodo italijanski partnerji spoštovali sprejete obveze.

Slovenska manjšina je bila tako prisotna v pogovorih na štiri oči med Craxijem in Milko Planinc, nato pa še pri predsedniku socialistične zveze Rožiču in predsedniku zveze komunistov Ali Shukriji. O podrobnostih sta se pogovarjala tudi Andreotti in jugoslovanski zvezni sekretar za zunanje zadeve Dizdarevič, če se ne motimo.

Kako se je porodila obveza, da bo italijanska vlada spravila z mrtvega tira parlamentarni postopek za odobritev našega zaščitnega zakona tja do jeseni, ko bo proslava desetletnice osimskega sporazuma in bo Milka Planinc prišla na uradni obisk v Rim.

Craxijeva in Andreottijeva obljuba je zelo obvezujoča, saj izhaja iz ugotovitve, da med strankami ni pravega soglasja, predvsem kar zadeva dodatno obvezo, da zakon ne bo ločeval Slovencev po pokrajinah.

Tako težke in zapletene so stvari pa priča že dejstvo, da so na delu močne zaviralne sile. Socialno demokratski tajnik Pietro Longo je v Ločniku takoj izjavil, da nasprotuje zaščiti manjšin in dvojezičnosti, češ da so to anahronizmi, ki nimajo nič skupnega z graditvijo združene Evrope. Pietro Longo je tako že opredelil vlogo socialdemokratov prav na predvečer ostre volilne kampanje v večini občin, kjer živimo Slovenci vzdolž meje, od Milj do Kanalske doline in Rezi-je.

Demokristjani v deželi so prav tako ostrji. Z bivšim morotejcem Colonijem sedaj vztrajajo na tem, da je njihov zakon edino sprejemljiv (za nacionaliste, dodajamo mi) in da bi morala vlada ta zakon posnemati, če že hoče kaj narediti. Na socialiste pa pritiskajo, da bi celo umaknili svoj osnutek in izolirali komuniste.

V Gorici se krepki odbor za obrambo italijanstva, ki ga v Vidmu tudi z lažmi zagovarja filo-demokrščanski »Messaggero Veneto«. V Benečiji se spet oglašajo »domovini zvesti« janičarji, ki gnezdiijo v krožku »Jacopo Stellini«, same znane demokrščanske poturice.

Tržaški »meloni« se prav tako repenčijo in konkurirajo fašistom, medtem ko čedalje bolj desničarski »Il Piccolo« postopoma obnavlja protislovensko gonjo, v kateri ne dopušča niti naprednih replik, kot za časa Luciana Ceschie. Sedaj se v njem oglašajo samo glasniki najbolj črnega protislovenskega šovinizma, ki odnose med večino in

manjšino merijo predvsem po preletih krvi v zadnji svetovni vojni.

V teh pogojih moramo Slovenci in napredni Italijani storiti vse, kar je naša dolžnost, da se bo razprava o zaščitnem zakonu začela zares čimprej in tako, da bo manjšini zadoščeno. Mednarodna podpora našim naporom je vedno koristna, toda vedeti moramo, da pada breme poglobitvini vsebinskih izbir na naša ramena, na pleča demokratičnih sil v italijanski družbi.

Seveda se popolnoma strinjamo z zahtevo jugoslovanske vlade, da mora biti naša zaščita takšna, da bomo z njo zadovoljni. To pa pomeni, da se mora nadaljevati in poglobiti politika posvetovanja med pristojnimi zakonodajnimi organi in predstavništvom naše manjšine.

Prejšnje dni se je v naših krajih mudil ožji odbor senatne komisije za ustavna vprašanja, ki je zadolžen, da izdela poenoten zakonski osnutek za našo zaščito. Vsi se zavedamo, da so senatorji vsake stranke zagovarjali svoja stališča in svoje zakonske predloge. Razen misovca, ki jim seveda nasprotuje. Odpira se takoj vprašanje, kako jih združiti v poenoteno besedilo, ki naj zagotovi zadostno parlamentarno podporo (in torej odobritev v predvidenem roku) in hkrati zadosti zahtevam in zakonitim pričakovanjem naše manjšine.

Prvi krog posvetovanj v treh pokrajinah je bil zgolj uvod v pravo posvetovanje. Vsaj tako mislimo mi, komunisti. Kajti senatorji so prejšnje dni lahko slišali, kaj menijo krajevni politični dejavniki o problemu slovenske manjšine. Med temi so bili tudi Slovenci, izvoljeni na listah KPI (v vseh treh pokrajinah) in drugih strankah (na Tržaškem in Goriškem). Naši tovariši, Slovenci in Italijani, so povsod zagovarjali stališča manjšine. Podprli so zahteve naše skupnosti in jih natančno orisali. (Zato je iz trte izvita zgolj predvolilna polemika deželnega tajništva SSK, češ da »druga stranke niso izročile svojih stališč«). V videmski pokrajini smo posredovali senatorjem stališča združenih beneških Slovencev. Povsod smo poudarjali, da se z globalno zaščito manjšine strinja tudi doberšen del italijanske prebivalstva, ki ga zastopa komunistična partija. Podobno so podprle zahteve Slovencev množične organizacije, kot deželni sindikat CGIL, borčevska združenja in drugi. Za temi organizacijami stoje desetstisoči državljanov, medtem ko je kaj klavarno propadla provokacija tržaške nacionalistične desnice, ki je zbrala 70 podpisov pod petico, za katero je dala pobudo neka »sivozelena«, v resnici pa črna bojovniška organizacija povratnikov z raznih front druge svetovne vojne. Za seboj je namreč potegnila smo nekaj istrskih nostalgikov in melonarje.

Rezultat prvega posvetovanja senatnega odbora je na dlani: nihče si ni upal oporekati zaščiti manjšine. Nujnost odobritve zakona so podprli vsi (fašisti so bili povsem razumljiva izjema, kakor tudi

Lista za Trst s svojimi anahronističnimi izzivanji), razlikovali so se glede vsebine zakona in razsežnosti zaščite. V tem pogledu je bilo senatorjem jasno, da tudi v videmski pokrajini večina priznava obstoj Slovencev, čeprav ji nekateri skušajo pripisati tako ali drugačno karakteristiko.

Vendar je naše mnenje, da je to tudi dovolj. Nikoli nismo bili mnenja, da bi moralo obveljati načelo večje ali manjše strpnosti pri pripadnikih večinskega naroda in njihovih predstavnikih. Senatorji sedaj vedo, da skoraj vsi priznavajo nujnost čimprejšnje odobritve zakona. O ostalem pa bi se morali pogovoriti s predstavništvom naše skupnosti, z enotno slovensko delegacijo, kajti mi smo zainteresirani za vsebino zakona, ker se nas neposredno tiče. Drugi lahko o njem povedo svoje politično ali strokovno mnenje, mi pa smo predmet zaščite in želimo biti tudi subjekt te zaščite. To po-

meni, da želimo biti zraven, ko se bo odločalo o vsebini zakona in tudi potem, ko ga bo treba uresničiti v vsakodnevni praksi. Samo tak pristop vsebuje oznaka »globalnosti« zakona.

Zato menimo, da bi morali politični forumi, začenši s senatno komisijo za ustavna vprašanja, ločevati med razgovorom s slovensko delegacijo in mnenji raznih italijanskih organizacij, ki se sedaj trumoma vpisujejo v seznam tistih, ki želijo iti na posvetovanja. Najbrž zato, ker nameravajo preplaviti s plazom negativnih pripomb naša enotna stališča.

Senatorji vedo, da zastopa našo skupnost enoten organ, slovenska delegacija, ki predstavlja vse ozemeljske, kulturne in politične komponente slovenske manjšine. Njeno mnenje je torej težko, kakor skala. Potruditi se mora, da enotnost učvrsti na vsebinski ravni in da je ne zmede predvolilna računica te ali druge stranke. Ljudje bi nam na smrt zamerili, če bi tudi tokrat zamudili priliko.

Enotna delegacija mora preiti k političnim pobudam, da vsedrjavne stranke ponovno opozori na vsebino naših zahtev. Zahtevati mora novo srečanje s predsednikom vlade Craxijem, saj ga je obljubil oktobra lani, ko je dejal, da se bo z nami spet srečal, »če bo kaj novega«. Pogovoriti se bomo bržkone morali s tajniki ostalih strank, saj smo zadnje obiske opravili pred leti, v glavnem pa so na krmilu vsedrjavnih strank že novi ljudje. Ohraniti moramo mobilizacijo slovenske manjšine in krepiti pobude, ki naj pričajo o solidarnosti italijanskih demokratov, kajti fronta je čedalje jasneje prav sredi večinskega naroda, med zaviralnimi in pospeševalnimi silami.

Bomo kos novim nalogam? S treznostjo in odgovornostjo moramo odgovoriti pritrdilno, če hočemo ohraniti vlogo protagonista v tem dogajanju. Sicer bodo sklepali drugi.

st.s.

Kultura in politika med nami

Zapis o odnosu med kulturo in politiko pri nas bi raje osredotočil na odnos med kulturo in politiko med nami, drugače bi vprašanje zahtevalo širšo in bolj razčlenjeno obravnavo.

Kako se odvija med nami odnos med kulturo in politiko verjetno ni najbolj enostavno opredeljevati, saj so ti odnosi večkrat zapleteni, večkrat prikriti in ne zelo jasni.

Najlažje je razmišljati o ustanovah, kjer so vloge dokaj opredeljene in v bistvu »konstituirane«. Mislim na primer na Slovensko stalno gledališče. Tu imamo umetniško vodstvo, ansambel, tehniko, skratka, strukturo, ki proizvaja predstave, to je umetniške proizvode. Potem je tu upravni svet, ki je sestavljen iz predstavnikov strank in organizacij. V resničnem življenju gledališča se seveda stvari prepletajo na najrazličnejše načine. V svojem večletnem odborovanju v SSG po sem se pripravljal v nekaj preprostim resnic, brez katerih ne vidim možnosti ne kulturnega in ne političnega dela v tej in podobnih ustanovah. Politika je gledališču in kulturi potrebna (seveda tudi obratno), ko pa stranke, organizacije, javne uprave imenujejo svoje predstavnike v upravne odbore, se morajo odpovedati, delu svoje politične moči, oz. oblasti in pustiti, da so upravni odbori resnični subjekti. Ko je v našem gledališču postal strankarski moment preočiten so se stvari vedno zapletle na škodo kulture in predstav. Resnična ambicija nekega gledališča, in seveda tudi našega, je lahko samo v tem, da ustvarja predstave, ki so umetniško veljavne, da prinašajo sporočila, ki govorijo nam in naši publiki. Iskanje političnega prestiža, poskusi usmerjevanja iz tajništev ne privedejo daleč.

Doživel pa sem veliko bolj prikrte odnose med politiko in kulturo. Spominjam se, kako je potekala seja Društva sloven-

Ace Mermolja

skih pisateljev v Trstu (že precej časa od tega). Namen seje je bil ustanoviti podružnico društva v zamejstvu; pisatelj, ki so včlanjeni v društvo je pri nas že kar lepo število. Stanovskih problemov ne manjka, podružnica bi po mojem mnenju koristila.

Društvo je po svoji naravi stanovska organizacija, kjer se zbirajo ljudje različnih tendenc in mišljenj. Verjetno je malokatera organizacija tako pestra, kot prav pisateljska; vseeno obstoja in nekaj pomeni. pri nas so se stvari zataknille pri precej zapletenih voziščih. Politična pripadnost, ideološka usmerjenost, nezaupanja, stari »taborski« spori itd. so bili močnejši od potrebe po podružnici. Menim, da je prav vezanost na tabore, skupine, praporje in zastave pri nas večkrat, prevečkrat obremenjevalna. Ni lahko se odpovedovati nekim tradicijam. Tudi ni smiselno odpovedati se svoji strani, naša kultura pa bi le morala biti boj za večjo avtonomijo. Za večjo avtonomijo od politike seveda. Avtonomija ne pomeni samoopovedi v smislu neke plehke vzajemnosti. Pomeni pa možnost dialoga in tudi takšne kritične presoje, kjer ni najvažnejše, kdo komu pripada. Verjetno res ni več čas, da sodimo naprimer neko pesniško zbirko ali roman s stalno, obsesivno mislijo, da avtor pripada drugemu taboru. Če se moramo spoprijeti in polemizirati bi bilo bolje, da se vsaj v kulturi kritično soočimo ob stvarih; ob tem, kar je nekdo naredil, zapisal, izjavil, ne pa na podlagi izkaznic in praporjev. Verjetno je do tega še dolga pot... Odnos med kulturo in politiko vsekakor postane moreč, ko želi politika vsiliti kulturi svoj tempo, svojo trenutno oportunistično, skratka, ko

želi imeti kulturo na vajehtih. Prav tako neploeden je tisti odnos kulture do politike, da kultura zagovarja svojo »deviškost«, v resnici pa maskira ideološko politični jezik z leposlovnim okrasjem. Marsikdaj sem v zamejstvu slišal čiste kulturne posege, ki pa so bili v bistvu navadni ideološki ekstrakti.

Vsako sprenevedanje je na svoj način perverzno. Berem pa primer Borisa Pahorja, ga cenim kot pisatelja, ko pa stopi na izrazito politična področja v mojih očeh njegova cena pade. Prav zato, ker se mi zdijo številne njegove trditve maska. Maska pa zato, ker premalo upošteva nekatera politična dejstva, brez katerih ne more pravilno utemeljiti svojih političnih tez. Recimo teza, da obstajata pri nas dva politična in ideološka bloka je danes politično neutemeljena trditev. Vemo, da ni tako. Vemo, da obstajajo dokaj markantne razlike med strankami, v katerih smo Slovenci (ne samo v dveh) obstojajo razlike med organizacijami in v samih strankah in organizacijah.

To so dejstva, ki jih literarne oblike ne prikrijejo. Navedele sem primer, lahko bi jih več. Kot komunist očitno sprejemam osnovno politiko partije. prepičan pa sem, da so v kulturnih izbirah, v tendencah v sami naši stranki med posamezniki, med Slovenci v stranki, razlike in razdalje. Ne bi mogel biti v stranki, če bi mi narekovala jasne tendence in kako naj pišem. Osamosvojitve (ne odcepitve) od politike, ustvarjanje prostorov za dialog in nenazadnje odpravljanje nepotrebnih tabujev bi morala biti naloga nas, ki delamo v kulturi. Tudi zato, da se konec koncev naša domača politika ne zapre v slonokoščene stolpe. Bolj kot statičnosti potrebujemo gibanje, saj je v gibanju moč majhnega naroda in seveda manjšine. Vsem je pač znana usoda kraških kalov...

Odgovorni pred svojim narodom

Srečanje vodilnih slovenskih komunistov, članov ZK Slovenije in KP Italije za Furlanijo-Juljsko krajino

Obisk trajnejšega pomena

V sredo je bila na obisku skupina slovenske sekcije pri deželnem vodstvu KP Italije za Furlanijo - Julijsko krajino, ki jo je vodil predsednik sekcije Miloš Budin, v njej pa so bili še član CK KPI Pavel Petričič, senatorka Jelka Gerbec, deželna poslanca Boris Iskra in Ivan Bratina, Stojan Spetič, Edvin Švab, Aleksandra Devetak in Ravel Kodrič.

Ob že tradicionalnih stikih med ZKS in KPI je bila na nedavnem obisku predsednika CK ZKS Andreja Marince v Furlaniji - Julijski krajini sprejeta tudi pobuda za stalnejše sodelovanje s slovensko sekcijo pri deželnem vodstvu KPI, s čimer naj bi se posebej izrazili visoko raven razvitosti medsebojnih odnosov in zaupanja. Tako je obisk te skupine v bistvu prvi uradni stik Slovencev, članov oziroma funkcionarjev KPI, z vodstvom ZK Slovenije, ki so ga predvsem namenili neposredni izmenjavi mnenj o njihovem položaju in vlogi v Italiji, o rezultatih obiska senatne komisije za globalno zaščito Slovencev ter pogledom na nadaljnje širjenje sodelovanja med Slovenijo in Furlanijo - Julijsko krajino ter Jugoslavijo in Italijo.

Dopoldne je predsednik CK ZKS Andrej Marinc goste najprej seznanil z gospodarskimi in političnimi razmerami ter perspektivami družbenega razvoja Jugoslavije in Slovenije. Pri tem je opozoril na naša prizadevanja za hitrejšo reševanje problemov celovite zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji. Gostje so ugodno ocenili sedanje vezi in stike, zlasti pa pogovore predsednika italijanske vlade Bettina Craxija v Jugoslaviji in obisk senatske komisije v Furlaniji - Julijski krajini, pri čemer pa so opozorili, da še vedno obstajajo nekatera odprta vprašanja o vsebini tega zakona. Pri tem zahtevajo enake možnosti za razvoj vseh Slovencev v Italiji, nasprotujejo predlaganim delitvam in tež-

njam za preštevanje Slovencev. Menijo tudi, da se krepi enotnost Slovencev v Italiji, hkrati pa tudi njihove vezi z naprednimi silami večinskega naroda.

V nadaljevanju pogovorov so še posebej poudarili pomen neposrednih medsebojnih stikov, ki se bodo še naprej razvijali, vsebinsko bogatili in pomembno prispevali k boju slovenske narodnostne skupnosti za svoje pravice, pri čemer je velikega pomena stalno sodelovanje med obema partijama in državama.

Popoldne je bil pogovor s predstavniki mednarodnih organov republiških družbenopolitičnih organizacij, na katerem so člani delegacije ponovno poudarili, da želijo s tem obiskom prispevati še večji delež za uspešnejše in učinkovitejše sodelovanje v prihodnje. Temeljna podlaga njihovih prizadevanj je nedvomno krepitev enotnosti slovenske manjšine, kar pa je včasih težko uresničiti, zlasti še zato, ker predvsem za dolgoročno demokratično usmeritev, nikakor pa ne, češar se nekateri v njihovem prostoru še ne zavedajo, za podrejanje trenutnim medstrankarskim odnosom. Prav KP Italije trdno stoji na stališču, da je enakopravnost manjšine izredno pomembna demokratična vrednota in da se mora skupno z vsemi naprednimi silami Italije še odločneje spopadati z vsemi tistimi, ki želijo rušiti ta temeljni odnos. To pa pomeni, da ne kaže zaostrovati odnosov med slovensko manjšino in večinskim narodom, marveč zagotoviti še odločnejše prodore demokratičnih sil proti nazadnjaškemu stremljenju, kar je že doslej zagotovilo vrsto uspešnih dosežkov. Vse to pa je nedvomno tudi podlaga za nadaljevanje tradicionalnih dobrososedskih odnosov med državama.

Prejšnjega dne, na predvečer svečane Prešernove proslave v Ljubljani, so se v glavnem mestu Slovenije mudili vodilni slovenski komunisti, člani KP Italije za Furlanijo - Julijsko krajino. Bili so gostje CK ZK Slovenije.

Obisk slovenskih komunistov, članov KPI, je potrdil predvsem izredno visoko raven odnosov med obema partijama, kar je izpričal tudi nedavni ljubljanski obisk člana direktije KPI Gian Carla Pajette, evropskega poslanca Rossettija in deželnega tajnika KPI za F-JK Viezija. Tedaj so jim poudarili, da predstavljajo narode manjšine bogastvo nekega naroda, neke družbe. Prisotnost slovenskih komunistov v KPI pa predstavlja bogastvo naše partije in omogoča krepitev obstoječih prijateljskih odnosov na še višjih kakovostnih ravneh.

Slovenci so v KPI že od samega začetka, saj so bili del marksističnega delavskega gibanja še pod staro Avstrijo in med ustanoviteli KP Italije leta 1921. Na listah KPI so bili večkrat izvoljeni slovenski parlamentarci, poslanci in senatorji. Med trajnimi glasili KPI je tudi najstarejše - naše »DELO«. Tudi danes uživa KP Italije veliko zaupanje med Slovenci v Italiji in ne samo med svojimi volilci. Spoštovanje uživa tudi pri nekomunistih, ki poznajo in priznavajo veliko doslednost in premočrnost italijanske partije pri obravnavanju problemov slovenske narodne manjšine, katero odločno podpira v boju za doseg globalne zaščite.

Tako so bili storjeni pomembni koraki na poti čedalje tesnejšega razvijanja medsebojnih odnosov. Lani je naše kraje obiskal predsednik CK ZKS Andrej Marinc s tovariši. V Gorici se je srečal tudi s slovensko komisijo pri deželnem vodstvu KPI. Tedaj smo se dogovorili tudi o tem obisku slovenskih komunističnih voditeljev v Ljubljani.

Na sedežu CK ZKS so se pogovorov udeležili za ZKS predsednik centralnega komiteja Andrej Marinc, predsednik mednarodne komisije pri CK ZKS Jože Smole in tajnik te komisije Tomaž Beltram.

Slovensko komisijo KPI so predstavljali član CKK KPI, videmski pokrajinski svetovalec prof. Pavel Petričič, senatorka Jelka Gerbec, deželna poslanca KPI prof. Ivan Bratina in prof. Boris Iskra, člana deželnega komiteja KPI za Furlanijo-Juljsko krajino, predsednik kraške gorske skupnosti Miloš Budin in član tržaškega pokrajinskega tajništva Stojan Spetič, članica goriškega pokrajinskega tajništva, pokrajinska svetovalka Aleksandra Devetak, referent kulturnega krožka »Pino Tomažič« Ravel Kodrič.

Uvodoma so slovenski voditelji KPI obrazložili svoja stališča, predvsem kar

zadeva problematiko boja za globalno zaščito slovenske manjšine. V tem pogledu so poudarili misel, da spada boj za globalno zaščito Slovencev v okvir širše bitke za demokratizacijo italijanske družbe, vendar je dobrodošla tudi podpora matičnega naroda v mednarodnem okviru, kakor je prišlo do izraza v okviru prizadevanj za uresničitev določil osimskega sporazuma. V tem pogledu komunisti pozitivno ocenjujejo dejstvo, da se je med obiskom italijanskega premierja Craxija v Beogradu govorilo tudi o položaju slovenske manjšine v Italiji in da je predsednik italijanske vlade sprejel tudi neke konkretne obveze. Obenem pa komunisti, člani KPI, poudarjajo svojo zaskrbljenost zaradi nevarnosti, da bi nam italijanska vlada, pod pritiskom KD in drugih konzervativnih sil, vsiljevala nesprejemljivo vsebino pravne zaščite naših pravic in še posebej, da bi predložitev vladnega osnutka pomenila nov poskus ločevanja Slovencev na kategorije, po pokrajinah ali glede na odstotno prisotnost večinskega naroda na določenem ozemlju. Za komuniste je tak način obravnavanja slovenske manjšine nesprejemljiv. Zato bodo slovenski komunisti vztrajali pri načelu, da mora biti slovenska narodna manjšina kot subjekt prisotna pri izoblikovanju pravnih norm, ki se je neposredno tičejo. Zavračali smo in bomo vsak poskus rušenja enotnosti naše manjšine in oženja solidarnosti

med Slovenci in demokratičnimi silami večinskega naroda.

Tovariši Marinc, Smole in Beltram so slovenske komuniste, člane KPI, seznanili z razvojem dogodkov v Sloveniji in Jugoslaviji. Še posebej so poudarili samoupravno bistvo socialističnega sistema, dileme, ki so nastale zaradi gospodarske krize. Slednja je veljavnost samoupravljanja samo potrdila. Podatki govorijo, da so se realni dohodki v Jugoslaviji zmanjšali za skoraj eno tretjino, kar pa ni izzvalo družbenih nemirov. To je najboljši pokazatelj trdnosti sistema, ki pa potrebuje dopolnila, da bo sposoben doseči nove razvojne etape. V tem duhu poteka živahna razprava v zvezi komunistov in v družbi. V tej razpravi prihajajo do izraza različna stališča, tudi taka, ki kažejo odkrito ali tiho nasprotovanje socialističnemu samoupravljanju, s katerimi se morajo komunisti soočiti in se jim postaviti po robu.

Razgovori so potekali sproščeno. Smole je upravičeno poudaril, da »smo sami stari znanci«, med katerimi je pogovor sproščen. Vsi skupaj pa so ugotavljali, kako so komunisti odgovorni za usodo lastnega naroda. V tem okviru so tudi slovenski komunisti, člani KP Italije, odgovorni svojim volilcem, obenem pa tudi pred celotno slovensko narodno manjšino. Kot taki, se pravi v okviru dela slovenskega naroda, ki živi kot manjšina

v Italiji, pa smo komunisti odgovorni tudi za razvoj slovenskega naroda v celoti. Od tod velika skrb, ki jo posvečamo predvsem položaju naše manjšine in njenemu nadaljnjemu boju.

Na srečanju s predstavniki CK ZKS je bilo tudi sklenjeno, kako nadaljnje stike med slovenskimi komunisti še obogatiti, da bodo bogati in trajni.

V popoldanskih urah so se slovenski voditelji KPI za F-JK srečali s člani mednarodnih komisij vseh pomembnejših družbeno političnih organizacij SR Slovenije, se pravi ZKS, SZDL, ZZB, ZSM in sindikatov. Uvodoma je prisotne seznanil s stališči slovenske komisije KPI tov. Boris Iskra. Sledila je sproščena razprava, ki je trajala nekaj ur. V razpravi, ki je bila prijateljska in iskrena, smo se dotaknili domala vseh vprašanj, ki nas tako ali drugače žulijo. Nismo se izognili niti polemikam in precizacijam, kajti to je mogoče prav v vzdušju odkritega prijateljstva in medsebojnega spoštovanja.

Z naše strani so v razpravo posegli vsi prisotni tovariši, vprašanja pa so v glavnem postavljali tovariši Silvo Dvetak, Štefan Cigoj, Branko Babič, Lenardič, Smole in drugi.

Obisk slovenskih predstavnikov KPI za Furlanijo-Julijsko krajino v Ljubljani je ves čas aktivno spremljal jugoslovanski generalni konzul v Trstu, tovariš Drago Mirošič.

KONGRES MLADIH KOMUNISTOV

Luka G.

Številni so bili mladi, ki so se udeležili v soboto 29. januarja pokrajinskega kongresa Zkmi. Številni so bili tisti, ki so se zbrali, da bi si izmenjali mnenja in diskutirali o predlogih preosnove, na kateri temelji celotna notranja debata, ki je v teku med mladimi komunisti.

Široka udeležba je potrdila, da je to, kar se začne, resnično zrel in resen proces preosnove; nekaj, ki se ne omejuje le na spreminjanje znanjih oblik, temveč obsega tudi, in predvsem, poglobljanje in predelavo vsebin splošnega delovanja organizacije.

Izkušnje mladinskih gibanj teh zadnjih let, v katere se je aktivno vključevala Zkmi, in pobude, ki so jih ta gibanja znala izdelati, tako v boju za mir, kot v boju proti mafiji itd., so nam dale jasne smerice za naše delovanje, in v teh lahko iščemo glavni povod za preosnovo.

Globlja analiza teh gibanj nam predstavi sliko mladine, ki ponovno čuti voljo in potrebo po angažiranju in važnost ocene in vloge svoji dejanj v širšem družbenem krogu. Mladina ponovno odkriva tisto, kar se je zdelo, ali hotelo, kot dokončno propadlo: odnos do politike.

Vendar, kakšen je pomen, ki ga danes mladina daje besedi politika in na splošno političnemu boju?

Seveda ni to sinonim birokracije, klientelizma, škandalov.

Politika, ki jo mladi želijo in čutijo kot svojo postaja vse bolj sinonim konkretnih dejanj v vsakdanjem življenju; ni

dolgoročno planiranje, čeprav ta pojem ni še popolnoma izgubil svoje veljave v širšem političnem boju, vendar zahteva po »takoj in sedaj«.

Nastop Zkmi v tem novem odnosu med mladimi in politiko zahteva vsebinske oblike delovanja, ki morajo biti globoko prenovljene. Zahteva po konkretnosti naših dejanj je smisel kongresnega dokumenta, naša naloga pa je zahtevo izvršiti, in to v takšni obliki, da po eni strani omogočimo vključevanje posameznih specifičnih realnosti v splošnejšo družbeno sliko, po drugi strani pa izjavimo pred mladimi našo pripravljenost do soočanja s specifičnimi problematikami in v našem delovanju damo in zagotovimo prostor tistim utripom in trenutkom angažiranosti, ki izhajajo iz mladinske sredine.

Smisel ustanovitve in bodočega delovanja zvez komunističnih dijakov in študentov, kot tudi lige o problematiki dela je prav ta.

Organizacija, ki je v teku izoblikovanja, je torej organizacija, ki se popolnoma zadeva značaja mladinskega vprašanja in njegove posebnosti, tako v našem mestu, kot v celotni državi.

Iz tega izhaja tudi prepričanje, da v naši strani omogočimo v svoji posebnosti

stičišča različni kultur, se rešitve mladinskega in drugih splošnih problematik vse bolj srečujejo in krizajo s potrebo uveljavitve pravega sožitja med tu živječima narodom in z željo po pravični rešitvi manjšinskega vprašanja. Tako kot se nam zdi pomembna vloga naše dežele, kot privilegirane točke v območju srečanja treh različnih držav z različnimi kulturami, ekonomskimi in političnimi ureditvami, nevtralne Avstrije, socialistične in neuvrščene Jugoslavije in Italije, ki mora biti vloga miru prijateljstva in mednarodnega sodelovanja.

Sožitje, mir in medsebojno spoznavanje so za nas temelji za vsakršen napredek v naših krajih.

Nova generacija, o kateri govori kongresna teza Zkmi je torej že nastopila v novi družbi. V njej je srečala številne ekonomske, kulturne in socialne diskriminacije. Od brezposelnosti do vladne kaste, gluhe do maldinskih problematik, do nerešenih problemov šolstva.

Nova generacija ima pred vsem tem trdno voljo uveljavitve.

Cilj, ki si ga zadajamo s preosnovo naše organizacije sestoji v poskusu povezave teh vprašanj, ki težijo mlade, s tistim, kar predstavljamo in vidimo kot novo željo »protagonizma« mladih.

To nikakor ne pomeni biti ambiciozni ali idealisti. Nasprotno. Zdi se nam le realistično gledanje na današnjo družbo, v kateri hočemo, kot mladi, graditi svojo bodočnost.

Sprejet nov urbanistični načrt devinsko-nabrežinske občine

Albin Škerk

Devinsko - nabrežinska občinska uprava se je začela ukvarjati z načrtno urbanistično politiko s precejšnjo zamudo. Komaj leta 1964 je stopil v veljavo prvi regulacijski načrt, ko je bil občinski teritorij podvržen že večletnemu nasilstvu. Zgrajeni sta bili namreč dve večji begunski naselji s prefekturnim posegom in z odstavitvijo dveh županov, ker sta se upirala tem gradnjam.

Občinski teritorij, ki se razteza ob najlepšem delu jadranske obale je zadnja desetletja silno privlačeval mnogo tujcev. Takratni regulacijski načrt je vsled površnosti na stežaj odpiral vrata prekupčevanju z zemljišči, gradbenim špekulacijam in velikemu naseljevanju. Mnogim Slovencem spodnjega dela občine je bil na žalost ljubši denar kot pa zemlja, ki so jo podedovali! Samo v desetletju 1965-75 je število prebivalstva naraslo za 1800 oseb, kar je zmajčilo etnični sestav občanov na škodo slovenske manjšine in obenem znatno povečalo težave pri upravljanju javnih uslug.

Zaradi omenjenih težav je bil leta 1975 odobren nov regulacijski načrt. Tudi ta urbanistični instrument, čeravno nekoliko boljši od prejšnjega, je bil pomanjkljiv. Posebno krivičen je bil za kraške vasi ob meji, kjer je bila gradnja preveč omejena, medtem ko so bile gradbene površine ob obalnih vaseh zelo obsežne.

Sele manjšinska levičarska uprava, po letu 1975, in zadnja leta tudi sedanja koalicijska uprava sta zavrla nenaravni prirastek števila občanov in pričeli s pripravami za izdelavo primernejšega regulacijskega načrta. Večletni napor občinskih upraviteljev, ob spremstvu priznanih urbanistov, je obrodil sodobnejšo varianto regulacijskega načrta, ki odpira novo razvojno obdobje devinskonabrežinske občine.

Novosti tega pravkar odobrenega urbanističnega načrta so precejšnje. V glavnem odgovorjajo nujnim potrebam mnogih občanov, katerih večina prošelj in predlogov je bila sprejeta. Predvsem gre poudariti dejstvo, da novi regulacijski načrt mnogo bolj štedi s teritorijem, ker znatno zmanjšuje gradbene površine. Kljub temu so bile gornje vasi občine deležne razširitve gradbenih zemljišč, tako da bo zaenkrat večinoma zadoščeno potrebam domačinov. Tudi kmetijstvo jne bilo upoštevano ter bo imelo večje možnosti za uveljavitev in razvoj. Kar se tiče kraških rezervatov, ki jih predvideva Belcijev zakon, je bilo vnešenih več površinsko omejitvenih popravkov. Izredne važnosti je popravek obmorskega rezervata, ker predvideva turistično gradbeno sprostitev pasu ob plaži, od seslanskega kamnoloma do hotela Evropa.

Novi regulacijski načrt posveča veliko

pozornost predvsem turističnemu sektorju gospodarstva, kateremu se obetajo ugodne perspektive. V tem pogledu je bil izdelan poseben načrt, ki predvideva vzdolž vse obale samo gradnje turističnega pomena. S tem so bili prekržani računi privatnih lastnikov seslanskega zaliva, ki so zadnje čase nenehno stmeli po izgradnji več sto rezidenčnih stanovanj. Ta namera se jim je, vsaj zaenkrat, izjalovila, zahvaljujoč se budnim občinskim upraviteljem, ki so zadnje desetletje vodili devinskonabrežinsko občino.

Z razliko prejšnjega regulacijskega načrta je treba tudi poudariti, da sedanji načrt določa večjo površino občinskega zemljišča, ki bo na razpolago za ljudske in cenene gradnje. Prav tako sta bili določeni področji, kjer bo predvidoma usmerjena obrtniška in trgovinske dejav-

nost.

Priznati je trebam da je bil z odobritvijo novega regulacijskega načrta napravljen velik korak naprej, kar se tiče zaščite občinskega teritorija in pridobitve novih možnosti gospodarskega razvoja. Odprto je novo obdobje, ki bo nudilo večje možnosti zaposlitve za našo mladino. Obenem bodo občinski upravitelji razpolagali z boljšim urbanističnim instrumentom, s katerim se bodo lažje zoperstavljali špekulantskim pohlepom.

Vsa bodoča urbanistična politika pa bo predvsem odvisna od uprave, ki bo prevzela vaje občine po bližnjih majske volitvah. Vsled tega bi bilo odločilnega pomena če bi se obnovila sedanja tristrankarska občinska koalicija, ki je plodno in v splošno korist upravljala devinskonabrežinsko občino. V to smer bomo komunisti napeli vse svoje sile.

Laž ima kratke noge

«Primorski dnevnik» je prejšnji teden na vidnem mestu objavil daljše tiskovno sporočilo tajništva SSK, v katerem je ocena nedavnega obiska ožjega odbora senatne komisije za ustavna vprašanja v naših krajih. SSK, med drugim, samohvalno ocenjuje lastne nastope, nato pa poudarja, da so njeni predstavniki izročili senatorjem nekakšno spomenico o manjšinskih potrebah. Za SSK tega «drugi niso storili», kar je izzvenelo kot tih očitke naprednim silam. Že nekaj dni pozneje je PD, na istem mestu, objavil integralno besedilo spomenice deželne skupine KPI, v zbornici Furlanije-Juljske krajine, ki so ga tovariši Pascolat, Iskra in Bratina izročili senatorjem. Gra za razčlenjen dokument, ki potrjuje zavzetost italijanskih in slovenskih komunistov za globalno zaščito naše skupnosti. Z objavo tega dokumenta je PD postavil na laž propagandiste SSK, ki se pač držijo načela, da od ponavljajočih se laži vendarle nekaj ostane.

SSK se je pravzaprav zareklo, saj ni mogla vedeti, da so tudi videmski pokrajinski svetovalci (Puntin in Petričič, edini Slovenec v tem izvoljenem organu) izročili senatorjem spomenico beneških Slovencev. Edina «slovenska» stranka v vesolju je namreč vedno delovala po meri zaščite, kakršno nam nudijo demokristjani - samo na Tržaškem in Goriškem. Benečija? Španska vas!

Lepo vas prosimo, neznani propagandisti lipove vejice. Bodite opreznješi, nekoliko treznejši v samohvali in napadih na druge. Slovenci poznamo poleg pregovora, da ima laž kratke noge, tudi drugega, ki pravi, da kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade.

PS: Pravijo francoski pripovedniki, da je živel Tartarin iz Tarascone, tako vnet lažnjivec, da je na koncu sam verjel lastnim lažem. Upajmo, da nima tudi SSK

svojega Tartarina, ki bi n.pr. raznim oblastem dokazoval, da so Slovenci samo tam, kjer je SSK (v Trstu in Gorici), sicer bo šla vsa naša bitka po gobe. Sreča, da so senatorji obiskali vse tri pokrajinske svete in povsod našli slovenske komuniste. Na tej in tudi drugi strani mize...

Omejitve...

Socialistični poslanec Loris Fortuna, ki je tudi-poročevalec o zaščiti manjših jezikovnih skupnosti vzdolž Apeninskega polotoka, o katerem razpravlja poslanska zbornica je te dni predložil novo besedilo tega okvirnega zakona. O tem so že razpravljali v zbornici lanske pomlad, vendar je vlada tedaj preprečila nadaljevanje razprave, češ da je bil preveč popustljiv do raznih jezikovnih skupnosti. Na togo zadržanje vlade je tedaj vplivala tudi polemika o takojimenovanem sardinskem separatizmu.

V naši deželi zanima ta okvirni zakon predvsem furlansko prebivalstvo, medtem ko tudi novo besedilo izrecno poudarja, da zakon ne velja za slovensko manjšino v Furlaniji-Juljski krajini, ki mora biti zaščiten posebej. Pač pa tudi novo besedilo navaja ostale jezikovne skupnosti kot so poleg Furlanov še Sardinci, Albanci, Katalonci, Nemci izven Tirolske, Hrvti v Molisah, Ladinci, Provan-salci in Romi.

Besedilo novega zakona je izraz kompromisa med vladnimi strankami, proti kateremu so se izrekli komunisti, ker je izredno omejevalen. Predvideva namreč, da bodo jezikovne skupnosti zaščitene samo v tistih občinah, kjer se v ta namen izreče najmanj ena petina vseh volivcev. Jezik teh skupnosti pa bodo poučevali v šolah samo, če bodo za to zaposlili starši otrok.

Iz sobotne priloge ljubljanskega «Dela»

PORTRET TEDNA

Pavel Fonda

Devinsko-nabrežinska občina ima med vsemi slovenskimi občinami v Italiji po stažu najmlajšega župana. Psihiater Pavel Fonda je prevzel vodstvo tristrankarske koalicije komunistov, socialistov in slovenske skupnosti pred dobrimi tremi meseci in čez štiri mesece bodo občani na volitvah ocenjevali delo občinske uprave. Toda že zdaj se mnogi sprašujejo, kakšna bo usoda za sedanje politične razmere nenavadne koalicije, katere partnerje opozicija zdaj ostro napada, zdaj snubi, naj se odločijo za drugačno večino.

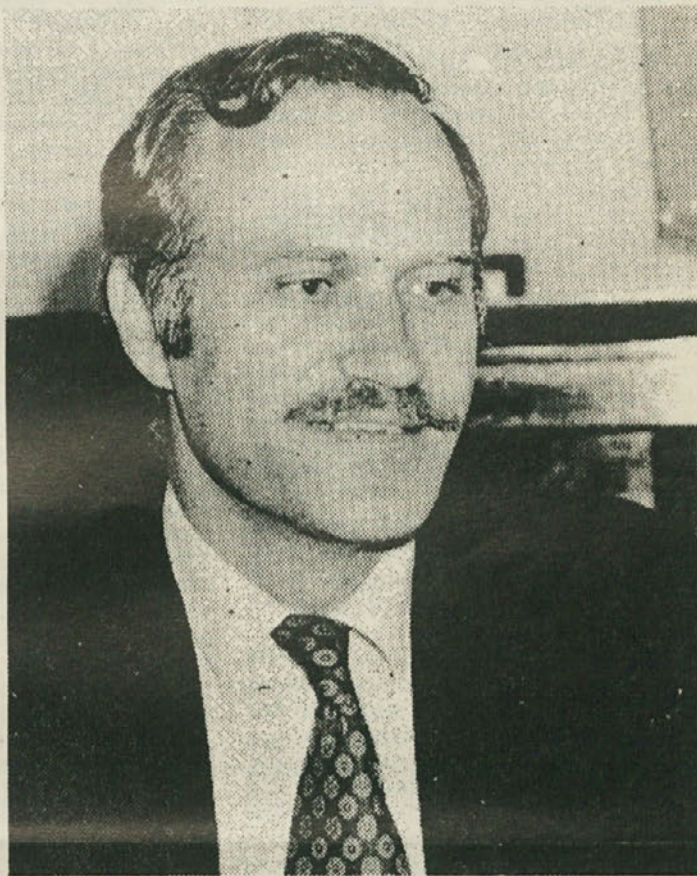
Politično krizo, ki je nastala v občini minulo pomlad, ko je bil župan Albin Škerk prisiljen odstopiti zaradi slabega zdravja, je rešila predvsem osebnost Pavleta Fonde. Kot pristaš odprtih reformnih pogledov na psihiatrijo Franca Basaglie je bil med snovalci nabrežinskega centra za mentalno zdravje in se dlje časa ukvarjal tudi z mladinsko psihiatrijo, hkrati pa si je kot občinski odbornik za zdravstvo nabral tudi prve upravne izkušnje. Zdaj uraduje v občinski pisarni trikrat na teden, a ga veliko bolj kot upravni akti zanimajo perspektive skupnosti, odnosi med občani in njihovi problemi.

Pavel Fonda se zaveda, da sodi devinsko-nabrežinska občina v narodnostnem in političnem pogledu med najbolj zapletene skupnosti ob meji. Pred vojno je bilo v njej štiri petine slovenskega prebivalstva, toda po vojni sta se znašla zlasti Devin in Sesljan pod hudim naseljitvenim pritiskom Tržičanov in Istranov. In nobena skrivnost ni, da so se odnosi med avtohtonim prebivalstvom in prišleki mnogokrat hudo zapletali. Zdaj je že nad polovico prebivalcev občine neslovenskih in ti bi najraje nič ne vedeli o njeni slovenski zgodovini. Narodnostni in družbeni slojevitosti prebivalstva ustrezajo tudi volilni rezultati, po katerih so glasovi vedno tako razpršeni med strankami, da brez zapletenih sporazumevanj med več partnerji ni mogoče zasnovati trdne uprave. V politični pahljači prednjačita na eni strani komunistična partija, na drugi pa krščansko-demokratska stranka, ki vežeta nase druge manjše sile. Devinsko-nabrežinska občina ima izjemno pomembno lego za celotno narodnostno skupnost. V najožjem kraškem pasu med morjem in mejo z Jugoslavijo predstavlja nepretrgano povezavo med tržaškimi in goriškimi Slovenci. Zaradi tega so Slovenci še posebej občutljivi za politične razmere in dogajanje v občini.

Pavel Fonda je najprej rasel v okrilju katoliških organizacij. Po slovenskem liceju v Trstu je študiral medicino v Padovi in se pozneje izpopolnjeval na univerzitetnih klinikah v Milanu in Trstu, kjer se je tudi zaposlil v stari psihiatrični bolnišnici. Tu ga je našel Franco Basaglia s povsem novimi pogledi na psihiatrijo, s katerimi je osvojil mlade sodelavce. Čeprav ga je pri posodobljanju psihiatrične službe včasih motila pretirana ideologizacija v Basaglijevem nauku, je vendarle poleg socialnih in drugih izkušenj z bolniki tudi sodelovanje z uglednim psihiatrom prispevalo k temu, da se je družbeno vedno bolj nagibal k politični levici. Zdaj pravi, da ga v komunistično partijo ni pripeljala toliko njena ideologija kot njen program, ki je še najbližje potrebam delovnih ljudi.

Čas velikih ideologij in ostrih razmejitev med strankami, ki so pripeljele v hude polemike, ki so se širile tudi na občinske ravni, kjer so ovirale medsebojne odnose in ustvarjalno delo, je po mnenju Pavla Fonde na splošno presežen. Pri svojem delu se v ničemer ne čuti strankarsko omejenega. Slovensko narodnostno skupnost dojema kot subjekt, ki mora imeti vzpostavljene vezi tako z matičnim kot večinskim narodom. Od vsakega nekaj sprejema in vsakemu nekaj daje. Vendarle pa ima do obeh narodov svojo mejo, ki ohranja njeno istovetnost. Ta meja se mu zdi kot nekakšna celična membrana, ki je polprepustna za snovi, potrebne za njen obstoj in razvoj. Brez nje bi bila skupnost v zadušljivi izolaciji ali pa bi se asimilirala. In čeprav se mu zdi, da so zdaj odnosi med Slovenci in Italijani v občini dobri, sodi, da še zdaleč niso izoblikovani jasni temelji, na katerih naj se razvija sožitje med njima. Preveč je še emotivnosti, ki ob različnih prilikah sprožajo napetosti.

S takim prepričanjem je Pavel Fonda sedel na stol župana. Že po nekaj tednih je sprejel pokroviteljstvo občine in organizacijsko skrb za delovanje centra za proučevanje prisotnosti slovenskega in italijanskega jezika na območju občine, v katerem deluje tudi nekaj uglednih izobražencev iz Trsta. Svojo narodnostno trdnost je javno izpričal ob nedavnem obisku angleškega prestolonaslednika princa Charlesa pri

devinskem Zavodu združenega sveta. Pred občinsko zgradbo ga je z občani sprejel s kruhom in soljo, slovensko godbo in pesmijo ter slovenskim in italijanskim nagovorom. Predstavil mu je slovensko zgodovino okolja, v katerem deluje zavod ter zbudil simpatije gosta in odpor pri socialistični komponenti občinske koalicije. Tajnik krajevne sekcije stranke mu je napisal protestno pismo in po nekaj tedenskih polemikah, ki so tu in tam celo ogrozile koalicijo, je Pavel Fonda sklical zasedanje občinskega sveta, na katerem je pojasnil svoje ravnanje. Med drugim je dejal, da je politični establishment Trsta, ki je dan prej gostil princa in zanj priredil celo posebno predstavo v mestnem gledališču, zamolčal, da žive na Tržaškem tudi Slovenci. Sramežljivo jih je skril, kot skrijejo v hiši pred uglednimi gosti sliko revnih sorodnikov, je dejal Fonda na občinskem svetu. Na koncu je občinski svet izglasoval resolucijo, s katero je priznal dostojanstvo obeh jezikov v občini in priznal v njej županu pravico, da uporablja materinščino in italijanščino po svoji presoji.

Bila je to majhna zmaga razuma nad čustvi. V njej je Pavel Fonda dobil potrditev svojega optimističnega prepričanja o perspektivi Slovencev. Ne verjame tistim, ki pravijo, da je njihov položaj vse slabši. Slovenci so dobili svojo inteligenco, ki zdaj že zaseda tudi pomembna mesta v javnem življenju in predvsem v različnih strokah. To pa omogoča in spodbuja pri manjšini večjo samostojnost in samozavest. In čeprav je med pripadniki večinskega naroda še čutili podcenjevalni odnos do slovenskega jezika, jih je vendarle vse več, ki se prostovoljno učijo tega jezika.

S takimi občutki se zdaj devinsko-nabrežinski župan pripravlja na bližnjo razpravo o urbanistični ureditvi seslanskega zaliva, ki bo v nekem smislu spet preizkusni kamen odnosov med narodnostima, saj bo treba poiskati pravo razmerje med narodnostnimi in gospodarskimi interesi občine. To pa ne bo lahko, saj med večino ni enotnih pogledov na to, kako bi turistično izkoristili zaliv, ne da bi odprli vrata novemu naseljevanju v občini, in to na škodo slovenskega življa.

Kakorkoli. Pavel Fonda se s svojimi strpnimi in zdravimi pogledi uveljavlja tudi kot sposoben občinski upravitelj. Ga bodo prihodnje volitve spet potrdile? Možno ne verjame, da bi mogel še naprej opravljati zahtevno delo, kajti naloge, ki jih je prevzel v zvezi z reorganizacijo psihiatrične službe v okviru tržaške zdravstvene enote, terjajo celega človeka, pa tudi poglobljanja strokovnega znanja ne sme zapostavljati. Toda kdo ve, kaj bo prinesel čas.

LOJZE KANTE

Rehabilitirani in razglašeni BP

Tržaški pisatelj Boris Pahor je posegel v razpravo o slovenski kulturi in politiki tako, kot si lahko od njega pričakujemo. Nič novega pod soncem. Naiven je samo tisti, ki se ob njegovih nastopih čudi. Seveda, s tem nočemo reči, da je treba Pahorju prepričati nastopanje! To se je zgodilo pred leti in menimo, da so administrativni ukrepi bili neupravičeni tedaj, kot bi bili sedaj. Preteklo preganjanje pa ne sme biti opravičilo za nekritično sprejemanje vsega, kar Boris Pahor pravi. Posebno še tedaj, ko ne nastopa zgolj v lastnem pač pa v imenu širše skupnosti. Zdi se, da je v Cankarjevem domu hotel dati vtis, da nastopa v imenu zamejskih Slovencev.

Najbrž bi bilo od njega dosti bolj iskreno, če bi priznal, da zastopa zgolj določene miselne tokove, kulturni in politični tabor. Tedaj, klobuk dol. Tako pa ne.

Kaj, torej, zamerimo Borisu Pahorju? Predvsem shematizem, ki se sploh ne ozira na našo realnost v letu 1984, niti ne gleda v perspektive nastopajočega leta in let, ki bodo še sledila. Tarnanje za diskriminacijami matice, ki da mačehovsko ravna s katoliškim kulturnim taborom, bi po našem, spadalo v

sedež na ul. Machiavelli, kjer je SSK še pred kratkim sprejela sam vrh »uradne« Slovenije. Napadi in polemična obračunavanja s SKGZ pa so prej domača zdraha kot vseslovenska zadeva.

Vprašati se moramo, ali ne spada v obravnavo naše skupne usode predvsem zadovoljivo spoznanje, da smo Slovenci prebrodili jalove svetovnonazorske polemike in stopili na pot politično zrele enotnosti (ki se kaže prav v spoštovanju strankarskega in kulturnega pluralizma), o čemer pričajo množični in borbeni nastopi naše narodne manjšine na Travniku, v Bazovici, v Trebčah.

V Trstu in drugih mejnih krajih naše dežele bijemo ostro kulturno in politično bitko za uveljavitev zavesti o nujnosti in utemeljenosti naših pravic med pripadniki večinskega naroda, pri tem pa uživamo tudi podporo naprednih sil. Tudi tako čuvamo meje naše jezikovne in kulturne prisotnosti, ki se ne enačijo z državnimi mejami, pač pa so demarkacijske črte med omiko razumevanja in barbarstvom nacionalizma.

Vsega tega Boris Pahor ne vidi, kakor podcenjuje prebujanje naših rojakov v Benečiji, saj se tam ni uveljavilo njemu tako priljubljeno ločevanje v »dva tabora«, ki mu omogoča rezka opredeljevanja in vključevanje v politične polemike osrednje Slovenije. Nihče mu tega ne brani, vendar naj se ne skriva pod plaščem prizadetega manjšinca. Nas, pripadnika narodne manjšine, prizade-

ne predvsem ravnanje kulturnih in političnih sil večinskega naroda, s katerimi ima Pahor sicer največje afinitete, a se jih noče lotiti. Grozdje je prekislo, da bi vanj ugriznil, raje zoba jagode pri skupni trti, ki je trpežnejša in previharjena.

Za zaključek. Lepo je, da lahko Boris Pahor objavlja spet svoje knjige v Sloveniji, da lahko vanjo hodi in nastopa v slovenski kulturni srenji. Prav zato, ker je spet pridobil pravice, ki bi mu jih nikoli ne smeli vzeti, si upamo javno povedati, da se z njim ne strinjamo in menimo, da je njegov poseg negativno vplival na ljubljanski posvet, tudi zato, ker iz vrst zamejskih kulturnih delavcev ni prejel ustreznega odgovora. Zakaj, to je že drugo vprašanje. Marij Čuk trdi, da organizator ljubljanske razprave (društvo slovenskih pisateljev), ni povabil vseh svojih članov iz Italije in daje razumeti, da so pač Pahorja »uporabili« iz lastnih notranjih nagibov. Boris Pahor je v radijski oddaji odgovoril da to ni res, češ da je DSP povabilo v Ljubljano več kot deset pisateljev iz zamejstva, potrjuje pa, da je bil vnaprej določen za govornika.

«Katoliški glas» meni, da je to bila »Pahorjeva rehabilitacija« v osrednji Sloveniji. Naj bo, toda mi smo mislili, da so »rehabilitacijo« opravili že v »Slonu«, ko je predstavil svojo najnovejšo knjigo, torej pred več kot letom dni.

Četudi bi tega ne upoštevali, kaj ima opraviti »rehabilitacija« Borisa Pahorja v Ljubljani z glasništvom interesov naše manjšine?

Nič (bistveno) novega

Ali se pisatelji preveč zanimajo za politiko? Za resnico mora biti vedno čas, pravi Partljič, zato jo morajo razkrivati tudi pisatelji, še posebej, če drugi v družbi pri tem opovedo.

Gotovo je, da bo potrebno o mnogih vprašanih strpno in temeljito razpravljati že v naslednjih mesecih, ko se pripravljata kongres slovenskih pisateljev in seja CK ZK Slovenije o kulturi.

Vprašati se je tudi treba, kaj pomenijo kljub znanim stališčem o t. i. narodni spravi, da Boris Pahor, na primer, razglašja, da je Spomenka Hribar »eden najbolj pristnih izrazov današnjega mladostvenstva in antigonske darežljivosti.« Ali res lahko tako mirno

pustimo v nemar še kako pomembno vprašanje, ki ga je zastavil Ciril Zlobec, da »ni prazno razmetavanje besed, če se sprašuješ, kakšna je usoda slovenskega naroda v jugoslovanski skupnosti?« To še posebej velja ob tem, da Boris Pahor še naprej ponavlja svoja znana stališča, da je »matična domovina po vojni izločila zamejske Slovence, ker je vprašanje naroda reševala ideološko, in da je to huje od razkosanja Slovencev leta 1918«.

Jelena GAČEŠA

(Nadaljevanje s 1. strani)

«koroško pot» vsiljene in nesprejemljive zakonodaje, kateri bi se morali upirati!

Da bi nas potolažili govorijo v določenih socialističnih krogih, naj se za sedaj zadovoljimo s slabim zakonom, češ da bomo kaj več dobili pozneje, v okviru izdelovanja »izvršilnih norm«. To je star trik, dobra past, v katero (upajmo) ne bo padla SSK v svojih osamljenih in skrivnih pogajanjih z demokristjani. Tudi

upamo, da ne bodo naše občinske uprave drobiž za plačevanje odprtih računov na teh pogajanjih, ki so — ponavljamo — izven vsakega okvira enotnega nastopanja in za katera nosi odgovornost samo tista politična sila, ki je zanje dala pobudo in vanja stopila.

Slovencem, ne glede na politično prepričanje, svetovni nazor, strankarsko pripadnost ali kulturni pogled na svet, pa komunisti priporočamo, naj bodo v teh dneh budni. Ne vdajajmo se pretiranim utvaram, zavedajmo se, da si bomo mo-

rali vsak člen zaščite priboriti z lastnimi močmi in trdim bojem. Tudi diplomatska pogajanja in zakulisne igre ne bodo pomagale, če ne bomo še bolj enotni in borbeni, kakor lani na Travniku, v Bazovici in Trebčah.

Pravijo, da vlada ne bo zdržala preko sredine maja. Bati se torej moramo za packanih režitev, izsiljevanj in neodgovornega popuščanja. Hočemo biti subjekt svoje zaščite, ne pa predmet nepotrebnega barantanja. Bodimo pripravljene in enotni.